

Zpracování textu

Michal Houda
houda@kcr.zf.jcu.cz

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zemědělská fakulta

Zpracování textu – p. 1/19

Sazba

Základní pojmy

- **typografie:** nauka o písmu a sazbě;
- **hladká sazba:**
  - sazba odstavců na určenou šířku z jednoho druhu a stupně písma;
  - parametry: šířka textu, písmo, vzdálenost řádků, velikost zarážky, svislá vzdálenost mezi odstavci;
  - *stejněměrná odstavcová šed'*: mezery se počítají najednou pro celý odstavec.
- **smíšená sazba:**
  - sazba stran různými typy písma a odstavců;
  - citáty, seznamy, poznámky pod čarou a na okraji, záhlaví a zápatí stránky.

Zpracování textu – p. 3/19

Hladká sazba

Knižní písmo

- římská kapitála → velká písmena, **verzálky**
- karolínská minuskule → malá písmena, **minusky**

Zpracování textu – p. 5/19

Osnova

- základní pojmy;
- hladká a smíšená sazba;
- členění knihy;
- úprava publikací;
- technologie zpracování dokumentů;
- software.

Zpracování textu – p. 2/19

Hladká sazba

Typografické míry

- anglosaská měrná soustava:
  - $1 \text{ palec (25,54 mm)} = 72,27 \text{ pt}$
  - $1 \text{ pt} = 0,351 \text{ mm}$
  - $1 \text{ pica} = 12 \text{ pt}$
- evropská měrná soustava:
  - $1 \text{ m} = 2660 \text{ (Didotových) bodů}$
  - $1 \text{ b.} = 0,3759 \text{ mm}$
  - $1 \text{ cicer} = 12 \text{ b.}$

Zpracování textu – p. 4/19

Hladká sazba

Dělení písma

- **rodina** (druh) písma: antikvy, grotesky, egyptienky;
- **řez** (modifikace): váha (duktus), tvar, stupeň písma;
- **kódování** písma
  - MS-DOS: Kamenický, CP 852 (DOS Latin 2), KOI-8 ČS2;
  - Windows: CP 1250 (windows-1250);
  - unix, internet: ISO-8859-2;
  - Mac OS: Mac CE;
  - současnost: Unicode, UTF-7, UTF-8;
  - speciální kódování: Cork.

Zpracování textu – p. 6/19

Hladká sazba

Speciální pojmy

- **akcent (diakritické znaménko):**

Č vs. Ć
Česky vs. Ćesky

- **slitek:**

fi vs. fi
firma vs. firma

- **vyrovnání (kerning):**

AV vs. AV
PRAVIDLA vs. PRAVIDLA

Zpracování textu – p. 7/19

Členění knihy

- úvodní část;
- textová část;
- závěrečná část.

Zpracování textu – p. 9/19

Členění knihy

Úvodní část

- **věnování** (dedikace);
- **citát**: bývá i v kapitolách;
- **předmluva**;
- **úvod**;
- **obsah**: má začínat na liché straně, u beletrie patří do závěrečné části nebo úplně chybí;
- **seznam zkratk**: u odborných titulů.

Zpracování textu – p. 11/19

Smíšená sazba

Smíšená sazba

- citáty;
- sazba na praporek;
- sazba na střed;
- sazba veršů;
- seznamy (číslované, nečíslované, výčtové).

Zpracování textu – p. 8/19

Členění knihy

Úvodní část

- **patitul** (1. stránka): značka nakladatelství (signet), popř. edice (knižnice); následující strana prázdná (vakát);
- **protititul** (frontispis): leží proti hlavnímu titulu na sudé stránce, dříve grafická práce, dnes portrét autora nebo ilustrace;
- **hlavní titul**: vstupní stránka celé knihy;
- **vydavatelský záznam** (anotace, autorská tiráž): zadní strana hlavního titulu, jména spolupracovníků, ISBN, copyright;

Zpracování textu – p. 10/19

Členění knihy

Textová (hlavní) část

- posloupnost **oddílů** s příslušnými titulky a dalšími objekty;
- hierarchická struktura: oddíl (kapitola) → část (sekce) → subsekce → odstavec;
- vhodný počet úrovní: tři (přehlednost!);
- **charakter titulku**
  - 1. možnost: zůstává typ a řez, mění se stupeň;
  - 2. možnost: zůstává typ a stupeň, mění se řez;
  - volí se vždy stejný typ písma, popř. slučitelný typ (např. k antikvé vhodný grotesk);
  - nikdy nesmí zůstat na konci stránky.

Zpracování textu – p. 12/19

Členění knihy

Závěrečná část

- **dodatky** (appendix);
- **doslov** (epilog);
- **bibliografie**: seznam použité literatury;
- **knížní rejstřík** (index);
- **shrnutí** (resumé);
- **tiráž**.

Zpracování textu – p. 13/19

Úprava publikací

Zrcadlo sazby

- zjednodušený náskres sazby stránky;
- šířka sazby: cca 60 znaků na řádek;
- poměr výšky a šířky sazby (sazební obrazec):
  - 4:5 – klasický obrazec;
  - 3:4 – obrazové publikace;
- pevný **stránkový rejstřík**: krytí stránkových prvků (okrajů, čísel stran, ...);
- pevný **řádkový rejstřík**: kryjí se všechny řádky.

Zpracování textu – p. 15/19

Technologie zpracování dokumentů

Vizuální vs. strukturní značka

- **vizuální značka**: nařizuje vzhled textu (např. tučné písmo);
- **strukturní značka** (ve Wordu **styl**): identifikuje určitý úsek textu (např. nadpis);
- každá strukturní značka má svou vizuální podobu.

Přesun informací

- obecně náročnější na výkon (vyžaduje vícenásobný průchod celým dokumentem);
- obsah, seznam obrázků a tabulek, rejstřík;
- klíčové odkazy, citace literatury (viz norma ČSN ISO 690).

Zpracování textu – p. 17/19

Úprava publikací

Papír a formáty papíru

- pravidlo: bělejší a hladší (jakostnější) papír ⇒ menší písmo;
- **formátové řady papíru**
  - A0: 840 × 1189 mm (kancelář);
  - B0: 1000 × 1414 mm (knihy);
- př. A4: 210 × 297 mm.

Zpracování textu – p. 14/19

Úprava publikací

Vícesloupcová sazba

- časté v sazbě novin či slovníků;
- ale i při sazbě technických titulů či propagačních materiálů dokáže zpřehlednit text.

Hlavičky a patičky (stránkování)

- hlavičky na levých (sudých) stranách obsahují informace vyšší úrovně (např. kapitoly vlevo, sekce vpravo).

Zpracování textu – p. 16/19

Software

Kancelářské systémy

- určeny pro zpracování textů v běžné kancelářské praxi;
- zpravidla ve formě WYSIWYG;
- ač často mají příslušné nástroje, pro práci s dlouhými a strukturovanými dokumenty se příliš nehodí (chybějící výkonnost, stabilita či funkce pro pokročilou práci);
- Microsoft Word, OpenOffice.org Writer, 602Text.

Zpracování textu – p. 18/19

Software

Typografické systémy

- určeny pro profesionální sazbu dokumentů (noviny, knihy, výroční zprávy, . . .);
- umožňují přesné pozicování textu na stránce až na úroveň jednotlivých znaků;
- důležitá stabilita např. při vkládání velkého počtu obrázků;
- T_EX, Adobe PageMaker, Corel Ventura, QuarkXPress.